

ISBN 978-9943-6259-5-2

“ZAMONAVIY FAN VA TA'LIM-TARBIYA: MUAMMO, YECHIM, NATIJA” ilmiy-amaliy onlayn konferensiya materiallari

FAN VA TA'LIM

ISBN 978-9943-6259-5-2

9 789943 625952

**BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI
MAKTABGACHA VA BOSHLANG‘ICH TA‘LIM
FAKULTETI
BOSHLANG‘ICH TA‘LIM NAZARIYASI
KAFEDRASI**

**“ZAMONAVIY FAN VA TA‘LIM-
TARBIYA: MUAMMO, YECHIM,
NATIJA” ilmiy-amaliy onlayn
konferensiya materiallari
2020. № 1. (27-OKTYABR 2020 YIL)**

«FAN VA TA‘LIM»
MChJ nashirlik xizmati
Buxoro sh.DXM
tomomnidan 2020 yil 7
sentyabrda 888703-son
reyestr raqami bilan
ro‘yxatga olingan

Tahririyat raisi: Akramova G.R.
Tahririyat raisi o‘rinbosari: Maxmudova D.B..

Tahririyat a‘zolari:

Tarqatish hududi:
<http://interscience.uz/>
onlayn.

Akramova G.R. (pedagogika fanlari nomzodi, dotsent, BuxDU), Tilavova M.M (pedagogika fanlari nomzodi, dotsent, BuxDU), Ro‘ziyeva M.Yo. (Filologiya fanlari bo‘yicha PhD., dotsent. BuxDU), Tosheva N.T. (pedagogika fanlari bo‘yicha PhD. BuxDU), Karimova G.Q. (pedagogika fanlari bo‘yicha PhD. TSHPXQTMOI) Aminova F.X. (pedagogika fanlari nomzodi, dotsent, Navoi DPI), Maxmudova D.B (pedagogika fanlari bo‘yicha PhD. Chirchiq DPI), Samarova Sh.R (psixologiya fanlari nomzodi, dotsent. Chirchiq DPI), Narziyeva M. (Buxoro VPXQTMOI katta o‘qituvchisi), Davronov I.E. (BuxDU katta o‘qituvchisi), Akramova S.R. (BuxDU), Luqmonova S.G. (BuxDU)

To‘plamga kiritilgan maqola va tezislardagi dalil, raqam va ma‘lumotlarning to‘g‘riligiga mualliflar mas‘uldirlar

MUNDARIJA

KIRISH.....	8
PEDAGOGIKA FANLARI	9
G.R.Akramova “ILM, MA’RIFAT VA RAQAMLI IQTISODIY RIVOJLANISH YILLI”DA INSON KAPITALIGA KIRITILADIGAN INVESTIYAGA A’HAMIYATI.....	9
Axatova D. A., Axatova X. A SHAXSGA YO’NALTIRILGAN PEDAGOGIK TEXNOLOGIYANI AMALGA OSHIRISH BO’YICHA TA’LIM TURLARI.....	11
Abdushukurova N. A. XALQARO BAHOLASH «PISA DASTURI» RIVOJLANISH TENDENSIYASI	13
Xayitova N. B. M.Tilavova BOSHLANG’ICH SINFLAR TEXNOLOGIYA DARSLARINI TASKIL QILIB UTKAZISHDA INTRFAOL USULLARDAN FOYDALANISHNING YO’L VA USULLARI.....	15
Sharopova Z. T., M.Tilavova TA’LIMDA GENDER TENGLIK VA FARQLARNI INOBATGA OLISHNING MUHIM JIHATI	17
Dilova N. G., Raxmatullayeva N. BOSHLANG’ICH SINFLAR O’QUVCHILARI BILIMINI BAHOLASHDA PIRLS TADQIQOTLARIDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI.....	18
D.S.Davronova OILADA YOSHLAR IJTIMOY FAOLLIGINI TARBIYALASHNING MA’NAVIY ASOSLARI.....	20
Baxronova D. B. BOLANI KITOBGA MEHTINI OSHIRISHDA OILA VA MAKTAB HAMKORLIGI	21
Kuzieva M.K. YOSHLAR BILAN ISHLASHDA XORIJIY TAJRIBALARNING A’HAMIYATI	24
Mamatov D. N.ANDROGOGIKANI –KATTALAR TA’LIM OLISHNING ASOSIY NAZARIYALARI.	25
Rahmonov X. X. MEHNAT BOZORINI TAKOMILLASHTIRISH BANDLIKNI TA’MINLASH ASOSI SIFATIDA	27
Болтаева Ф. Т. РОЛЬ МАХАЛЛЫ В ВОСПИТАНИИ ПОДРАСТАЮЩЕГО ПОКОЛЕНИЯ.....	29
D. Tursunov O’QUVCHILARNING AXBOROTLAR BILAN ISHLASH KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI.....	30
G.Kushakova D.Toshtemirova , Z.Erkinova YOSH AVLODNI MA’NAVIY- AXLOQIY VA BARKAMOL QILIB TARBIYALASHNING O’ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....	32
Davronov I. BOSHLANG’ICH SINFLAR O’QUVCHILARIDA IQTISODIY TARBIYANI SHAKLLANTIRISHDA MILLIY QADRIYATLARDAN FOYDALANISH.....	33
Yusupova X. I. O’QUVCHILARNI MILLATLARARO MUHOJIRLASH TEKNOLOGIYASI.....	35
Бобомухамедова Ш. А. АНАЛИЗ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЗОВАНИЯ БЛОГ ТЕХНОЛОГИИ В ОБУЧЕНИИ	37
Aminova F. H. HADIS ILMIDA TA’LIM TARBIYA	38
BOSHLANG’ICH TA’LIM.....	40
N.T.Tosheva S.J.Nasullayeva BOSHLANG’ICH SINFLAR O’QUVCHILARINI O’QITISHDA PEDAGOGIK TEKNOLOGIYALARINING ILMIY NAZARIY ASOSLARI	40
Д.Турсунов. O’QUVCHILARNING AXBOROTLAR BILAN ISHLASH KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI.....	43
M. Boltayeva KITOB – FARZAND TARBIYASIDAGI ENG MUHIM OMIL	45
Temirova M. N., Berdiyeva G. M. INTEGRATSIYALASH – BOSHLANG’ICH TA’LIM SAMARADORLIK OMILI SIFATIDA.....	46

PEDAGOGIKA FANLARI

“ИЛМ, МАЪРИФАТ ВА РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ЙИЛИ”ДА
ИНСОН КАПИТАЛИГА КИРИТИЛАДИГАН ИНВЕСТИЦИЯ АҲАМИЯТИ

Buxoro davlat universiteti,
Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti
“Boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedrası
dotsenti, pedagogika fanlari nomzodi
G.R.Akramova

Республикамизда иқтисодий, ижтимоий ва маданий алоқаларни рақамли технологияларни қўллаш асосида амалга ошириш тизими – рақамли иқтисодиётни ривожлантириш йўналишидаги ишлар жадал амалга оширилмоқда. Жумладан, янги технологиялар, платформалар ва бизнес моделлари яратиш ва уларни кундалик ҳаётга жорий этиш орқали мавжуд иқтисодиётни янгича тизимга кўчириш борасида аниқ чора-тадбирлар ишлаб чиқилган. Ўзбекистон Президенти Шавкат Мирзиёев жорий йилнинг 27 июн куни Наманганда вилоят хокими, туманлар хокимлари, ташкилотлар раҳбарлари ҳамда жамоатчилик вакиллари иштирокида ўтказган йиғилишида бугунги жаҳон ҳамжамиятини қийнаб қўйган пандемия шароитида янги иш ўринлари яратиш, камбағалликни қисқартириш ва аҳоли даромадини оширишда таълим тизими аҳамиятига яна бир бор тўхталиб ўтдилар. Жумладан, Республикамиз узлуксиз таълим босқичларининг барча бўғинларида яхши билим бериш орқали камбағалликни 60-70 фоизгача камайтиришимиз, таълимни тўғри ташкил этиш орқали бир қанча масалаларни ҳал қилиш мумкинлиги ҳақидаги фикрларини билдирдилар.

Республикамизда фақат олий таълим муассасаларининг сони сўнги уч йилда 40 тага, Республикамиз олий таълим муассасаларида таҳсил олувчи талабалар сони 1,7 баробарга ошди. Таълим жараёнига сиртки ва кечки таълим шакллари жорий қилинди. Фақат сўнги 3 йилда олий таълим муассасаларининг 1611 нафар профессор-ўқитувчиси хорижий олий таълим муассасаларида стажировка ўташи ва малака ошириши таъминланди. Халқаро ҳамкорлик доирасида хорижий олий таълим ва илмий муассасалар магистратура мутахассислигига 112 нафар, докторантурасига 51 нафар ёшлар таълим олишга қабул қилинди. “Эл-юрт умиди” жамғармаси орқали 46 нафар профессор-ўқитувчининг Канада, Буюк Британия ва Италия давлатларида стажировка ўташи таъминланди [1].

Жамият пайдо бўлибдики, инсонлар турмуш тарзини яхшилашга, янгиликка интилиб яшайди. Мазкур фаровонликларга эса халқ саводхонлигини ошириш орқалигина эришиш мумкин. Бу соҳада жаҳон олимлари билан бир қаторда Республикамиз олимлари томонидан доимий изланишлар, тадқиқотлар олиб борилмоқда. Жаҳон банки гуруҳи экспертлари мунтазам иқтисодиётнинг ўсишига хизмат қилувчи, одамларга камбағалликдан халос бўлишга ёрдам берувчи ҳамда ривожланаётган мамлакатлар тараққиётига сармоя киритиши мумкин бўлган ҳар бир жиҳатни ўрганиб келдилар. Жаҳон банки президенти Жим Ён Кимнинг таъкидлашича, инсон капиталига инвестиция киритишга нисбатан бепарволик мамлакат рақобатбардошлигини кескин пасайтириб юбориши мумкин. Зеро, мамлакат иқтисодий жиҳатдан тараққий этиши учун истеъдодли одамларни тарбиялаш талаб этилади. Ҳақиқатда, тарих саҳифаларидан маълумки, сиёсатчилар ва бюрократлар ўз ишини уddалай олмаса, камбағал аҳоли энг кўп азият чекади [2].

Экспертларнинг фикрича инвестиция киритиладиган йўналишлар ичида айнан таълим катта самарадорлик келтиради, шунинг учун у қашшоқлик қўламини қисқартиришда муҳим роль ўйнайди. Мазкур ҳолатни ёритиш мақсадида Гана давлати тарихидан мисол келтириш мумкин. 1990 йилларда ва 2000 йиллар бошида мамлакат таълимга кетадиган ҳаражатлар миқдорини икки баробар кўпайтириш орқали асосий кўрсаткичларни кескин оширишга муваффақ бўлди. Натижада 1999 йилдан 2012 йилгача мамлакат аҳолисининг саводхонлик даражаси 64 фоизга етди, қашшоқлик даражаси эса 61 фоиздан 13 фоизга тушди.

1 Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 8 октябрдаги ПФ-5847-сонли “Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепцияси” Фармони.

2 Жим Ён Ким “Сиёсатчилар ўз ишини уddалай олмаса, камбағал аҳоли энг кўп азият чекади”, “Foreign affairs” журнали, 2017.

Кўриниб турибдики, инсон капиталига сармоя киритишдан жамият катта манфаат кўради. Узлуксиз таълим тизимига киритиладиган сармоялар жамиятда ижтимоий тенгсизликни камайтириш билан бирга турли жиноятлар содир этилиши эҳтимолини ҳам камайтиради. Жаҳон банки экспертлари томонидан олиб борилган тадқиқотлар ҳар бир қўшимча таълим йили инсон даромадини ўртача 10 фоизга оширишини кўрсатади. Бунда албатта, таълим сифати ўта муҳим. Мисол учун, АҚШдаги бошланғич мактабнинг алоҳида синфида малакаси паст ўқитувчини ўрта даражадаги мутахассисга алмаштириш ўқувчиларга бутун умри давомида 250 минг долларгача умумий даромад олиш имконини беради. Аммо когнитив имкониятлар инсон капиталининг ягона кўрсаткичи эмас. Мардлик, ирода ва ҳалоллик каби ижтимоий-ҳиссий кўникмалар одатда катта иқтисодий самарадорлик келтиради. Болалиқда когнитив ва ижтимоий-ҳиссий имкониятларда йўл қўйилган айрим камчиликларни балоғат ёшига етганда тузатиш қимматга тушади. Шунинг учун ҳукумат томонидан инсон капиталини бола ҳаётининг дастлабки 1000 кунлигида ривожлантириш иқтисодий самара бериши тадқиқотлар натижасида ўз исботини топади. Мазкур ҳолат узлуксиз таълим тизимининг ҳар бир бўғини аҳамиятини, улар орасидаги боғлиқликнинг қанчалик муҳимлигини яққол кўрсатади [3].

Таълимнинг аҳамиятини яхшироқ англаш учун Жаҳон банки гуруҳи ЮНЕСКОнинг Статистика институти билан ҳамкорликда ўқувчиларнинг ўзлаштиришини баҳолаш натижалари бўйича янги маълумотлар базасини ишлаб чиқди. 2010 йилда Мичиганда ишлаб чиқилган мактабгача таълим дастурларидан бирининг самарадорлиги ўрганилганда сарфланган ҳар бир доллар жамиятга 7 доллардан 12 долларгача фойда бўлиб қайтганлиги аниқланган. Экспертларнинг таҳлилига кўра Сингапурда ўқувчиларнинг 98 фоизи, Жанубий Африкада 26 фоизи ўрта мактабда халқаро базавий даражага эришади. Бошқача айтганда, Сингапурда ўрта мактаб ўқувчиларининг деярли барчаси дунёнинг исталган жойида ишлаш учун етарли малакага эга. Жанубий африкалик ёшларнинг қарийб тўртдан уч қисми саводсиз. Бу ҳолат эса инсон салоҳиятини йўқотиш билан бир қаторда жамият ривожига салбий таъсир кўрсатади.

Таҳлиллар шуни кўрсатадики, бугунги кунда инсон капиталига энг кам сармоя киритиладиган мамлакатларда келгусида ишчи кучининг самарадорлиги, агар одамлар тўлиқ соғлом бўлиб, сифатли таълим олса, эришиш мумкин бўлган кўрсаткич сезиларли пасайиб кетади. Олимларнинг фикрича, инсон капиталига инвестиция киритиш ишонч даражасини ҳам оширади. Ўқимишли инсонлар бошқаларга кўпроқ ишонади, ишонч даражаси баланд бўлган жамият одатда нисбатан юқори иқтисодий ўсишга эришади. Шунингдек, улар анча сабрли ҳам бўладилар. Тадқиқотлар натижалари йигирманчи аср ўрталарида Европада амалга оширилган мактаб ислохотлари одамларнинг мигрантларга нисбатан бағрикенгроқ бўлишига хизмат қилганлигини кўрсатади.

Экспертларнинг таъкидича мамлакатлар инсон капиталига самарали инвестиция қила олмас экан, айниқса, камбағаллар учун катта харажатлар юзага келади. Ушбу харажатлар келгуси авлодларни оғир аҳволга солиб қўяди. Катта харажатларни талаб этувчи технологик тараққиёт туфайли фуқаролари самарали турмуш кечириши учун замин яратишга қодир эмаслик, нафақат юқори харажатлар билан бирга кечади, балки жиддий тенгсизликни келтириб чиқаради. Бу эса хавфсизликка ҳам таҳдид солади, зеро, қондирилмаган талаблар тартибсизликлар келтириб чиқариши мумкин.

Олимларнинг фикрича энг яхши маълумот – жавобнинг бир қисми, фақат бир қисми, холос. Биринчидан, агар маблағ етарли бўлмаса, ҳукумат сифатли хизмат кўрсата олмайди. Шу тариқа инсон капиталига сурункали тарзда инвестиция киритмайдиган мамлакатлар солиқ нуқсонлари ва истисноларини бартараф этишга, тушумлар йиғилишини яхшилашга ва харажатларни қайта йўналтиришга мажбур бўлади. Натижада инсон капиталига инвестиция қилишга қодир бўлмаслик тараққиёт учун, бутун инсоният учун ниҳоятда қимматга тушади [4].

Бугунда Республикамызда узлуксиз таълим тизимини тубдан ислоҳ қилиш, тизимни доимий такомиллаштириб бориш борасида олиб борилаётган ислохотларнинг гувоҳи бўлмоқдамиз. Юқорида билдирилган фикрлар мазкур ислохотларнинг миллат келажаги учун ўта аҳамиятли ва асосли эканлигини яна бир бор исботлайди. Бугунги кун педагоглари олдида турган яна бир муҳим вазифалардан бири бу узлуксиз таълим тизими босқичлари ўртасидаги узвийликни таъминлаш масаласидир. Мазкур жараёни занжирга ўхшатамиз. Занжирнинг бирор қисмида узилиш бўлса у

3 Жим Ён Ким “Инсон капиталига инвестиция киритиш мамлака рақобатбардошлигини оширади”, “Foreign affairs” журнали, 2017.

4 Бурунчук Л. Доклад регионального директора Всемирного банка на тему: «Инвестиции в будущее» в «Газета.uz», 2017.

занжирлик функциясини йўқотади. Демак, таълимнинг ҳар бир босқичи аҳамиятидан келиб чиқиб улар ўртасидаги узлуксизликни таъминлаш муҳимдир.

Биз педагоглар мамлакатимизда яратилган шароитлардан унумли фойдаланиб, таълим соҳасида олиб борилаётган ислохотлар моҳиятини ёш авлодга тўғри етказиб бера олсак, уларнинг ислохотлардан кенг фойдаланишлари учун муносиб шароит яратиш бера олсак халқ олдидаги бурчимизни бажаришга муносиб ҳисса қўшган бўламиз.

Фойдаланилган адабиётлар руйҳати

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 8 октябрдаги ПФ-5847-сонли “Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепцияси” Фармони.

2. Жим Ён Ким “Сиёсатчилар ўз ишини удралай олмаса, камбағал аҳоли энг кўп азият чекади”, “Foreign affairs” журнали, 2017.

3. Жим Ён Ким “Инсон капиталига инвестиция киритиш мамлакат рақобатбардошлигини оширади”, “Foreign affairs” журнали, 2017.

4. Бурунчук Л. Доклад регионального директора Всемирного банка на тему: «Инвестиции в будущее» в «Газета.uz», 2017.

SHAXSGA YO’NALTIRILGAN PEDAGOGIK TEXNOLOGIYANI AMALGA OSHIRISH BO’YICHA TA’LIM TURLARI

Axatova D. A., Axatova X. A.

Axatova Durdona Aktamovna

NavDPI Umumiy pedagogika va psixologiya kafedrasi dotsenti, p.f.n.

Axatova Xilola Aktamovna

NavDPI Umumiy pedagogika va psixologiya kafedrasi o’qituvchisi.

Davlatimiz intellektual salohiyati yuqori kadrlarning yangi avlodini shakllantirishga yo’naltirilgan davlat siyosatini yuritib kelmoqda. Bunda albatta ta’lim sohasidagi innovatsiyalarga katta e’tibor qaratilmoqda. Buni 2020 yil 23 sentaybrda Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev tomonidan tasdiqlangan O’zbekiston Respublikasining “Ta’lim to’g’risida”gi Qonunida ham ko’rishimiz mumkin. Qonunda “Ta’lim sohasidagi eksperimental va innovatsion faoliyat ta’limni modernizatsiya qilish maqsadida amalga oshiriladi hamda yangi ta’lim texnologiyalari va resurslarini ishlab chiqishga, ularni sinovdan o’tkazishga hamda ta’lim jarayoniga joriy etishga qaratilgan” [1; 20-6.] ligi ta’kidlanadi.

Ta’lim samaradorligini oshirish, shaxsning ta’lim markazida bo’lishini va o’quvchi va talabalarning mustaqil bilim olishlarini ta’minlash uchun ta’lim muassasalariga yaxshi tayyorgarlik ko’rgan va o’z sohasidagi bilimlarni mustahkam egallashdan tashqari zamonaviy pedagogik texnologiyalarni va interfaol uslublarini biladigan, ulardan o’quv-tarbiyaviy mashg’ulotlarni tashkil etishda foydalanish qoidalarini biladigan o’qituvchilar kerak. Buning uchun barcha fan o’qituvchilari pedagogik texnologiyalar, interfaol usullarni bilishi va olgan bilimlarini o’quv-tarbiyaviy mashg’ulotlarda qo’llashga o’rganishlari lozim.

Pedagogik texnologiyalardan foydalanishga e’tibor kuchayganining asosiy sabablari sifatida: pedagogik texnologiyalarda shaxsni rivojlantiruvchi ta’limni amalga oshirish imkoniyatining kengligi, pedagogik texnologiyalar o’quv-tarbiya jarayoniga tizimli faoliyat yondashuvini keng joriy etish imkoniyatini berishi, pedagogik texnologiya yangi vositalar va axborot usullarini qo’llashga asoslanganligini ko’rsatishimiz mumkin.

Pedagogik texnologiyalar ichida shaxsga yo’naltirilgan texnologiyalarning o’rni va ahamiyati juda muhimdir. Shaxsga yo’naltirilgan texnologiyalarning o’ziga xosligi shundaki, ular shaxs rivojlanishini qandaydir buyurtma asosida shakllantirishga emas, aksincha uning(shaxsning) tabiiy qobiliyatlari asosida shakllantirishga yo’naltirilgan.

Shaxsga yo’naltirilgan ta’lim – o’quvchining fikrlash va harakat strategiyasini inobatga olgan holda uning shaxsi, o’ziga xos xususiyatlari, qobiliyatini rivojlantirishga yo’naltirilgan ta’lim.

Shaxsga yo’naltirilgan ta’lim o’z mohiyatiga ko’ra ta’lim jarayonining barcha ishtirokchilarini to’laqonli rivojlanishlarini ko’zda tutadi. Bu esa ta’limni loyihalashtirilayotganda, albatta, ma’lum bir ta’lim oluvchining shaxsini emas, avvalo, kelgusidagi mutaxassislik faoliyati bilan bog’liq o’qish maqsadlaridan kelib chiqqan holda yondashilishni nazarda tutadi [2; 14-6.].